

Biografia: Maria Sibylla Merian (1647-1717)

Maria Sibylla Merian była wybitną niemiecką przyrodniczką, znakomitą artystką – malarką, rytowniczką oraz wydawcą. Uznawana jest za jednego z pierwszych entomologów, badających metamorfozy owadów. Opisała cykle 186 gatunków owadów. Była pionierką naukowych wypraw badawczych; jej wyprawa do Surinamu (1699-1701) zaowocowała odkryciem wielu nieznanymi gatunków roślin i zwierząt, a klasyfikacja motyli i ciem, przez nią sporządzona, obowiązuje do dzisiaj. Wielu roślinom nadała nazwy naukowe. Jej obrazy roślin, owadów, pająków, płazów i gadów do dziś uznawane za arcydzieła, kolekcjonowane są i podziwiane na całym świecie. Jej najważniejsze dzieło, *Metamorphosis Insectorum Surinamensium* (1705) uważane jest za jedną z najpiękniejszych ksiązek historii naturalnej, kiedykolwiek opublikowanych. Przyniosło jej światową sławę wśród przyrodników i kolekcjonerów sztuki. Najbardziej wartościową część publikacji - kolekcje i akwarele zakupił car Rosji i są one własnością Akademii Nauk w St. Petersburgu. Dwie kolejne kolekcje znajdują się w Londynie, w Bibliotece Królewskiej na zamku Windsor i w British Museum. Biolog Kay Etheridge w swym artykule z 2011 r. twierdzi, że M.S. Merian może być uważana jako pierwszy ekolog na świecie, ponieważ dokumentuje interakcje między różnymi gatunkami, podkreślając to, co dziś nazywamy łańcuchem pokarmowym.

Maria Sybilla Merian urodziła się 2 kwietnia 1647 w niemieckim mieście Frankfurt nad Menem, w rodzinie artystów i rytowników. Jej ojciec, Matthäus (Mathias) Merian Starszy był szwajcarskim rytownikiem, wydawcą, artystą i topografem (autorem dzieł: *Theatrum Europaeum* i *Topographien*). Rok po śmierci pierwszej żony, Marii Magdaleny w 1645 r., ożenił się ponownie z Johanną Catheriną Sibyllą Heim (matką Marii Sybilli).

Gdy Maria przyszła na świat, ojciec miał 54 lata i znany był w całej Europie z miedziorytów, przedstawiających krajobrazy miejskie i przyrodę, ksiązek naukowych oraz wydań ilustrowanych *Grands Voyages* (Wielkich wypraw). Zmarł, gdy Maria miała zaledwie 3 lata. Jej matka szybko ponownie wyszła za mąż (1651 r.) za znakomitego holenderskiego malarza kwiatów Jacoba Marrela (1614-1681), wdowca, mającego trójkę małych dzieci. Zajmował się on malowaniem martwej natury, miedziorytami i handlem dziełami sztuki. To dzięki ojczymowi, który rozpoznał jej talent, Maria zgłębiła tajniki rysowania, posługiwania się akwarelami, malowania martwej natury i miedziorytnictwa. Jego uczeń, Abraham Mignon (1640-1679) również wspierał jej entuzjazm i kształcił ją w sztuce malowania i rytownictwa. Pedantyczna matka uczyła Marię i jej przyrodną siostrę prac domowych, haftowania, zarządzania i

opieki nad dziećmi. Jej przyrodni bracia natomiast (Mathias Młodszy i Caspar Merian), którzy byli grawerzami, wydawcami, artystami-malarzami i jako mężczyźni mogli podróżować po świecie w celu pobierania nauk, w 1653 r. wykonali ilustracje do *Historia Naturalis de Insectis* Jana Jonstona). Maria, jak to córce w tamtych czasach przystało, pozostawała w domu, uwielbiała rysować i spędzać czas w ogrodzie. Wielu niepowtarzalnych wrażeń dostarczyły jej kolekcje reprodukcji obrazów i ksiązki z rodzinnej biblioteki, należące do jej ojca i ojczyma.

Już od najmłodszych lat fascynowała się światem owadów i roślin. Jej zainteresowania były niezwykle, ponieważ ludzie w tym czasie wciąż uważali, że owady powstawały z brudu i błota. Swoje obserwacje zaczęła prowadzić, w 1660 r. we Frankfurcie. Mając 13 lat rozpoczęła badania metamorfozy owadów na przykładzie rozwoju jedwabników karmionych liśćmi morwy i sałaty. Pod okiem ojczyma 11-letnia Maria rysowała i malowała swoje pierwsze obrazy owadów i roślin.

W przedmowie do *Metamorphosis Insectorum Surinamensium* pisze ona: „Od młodości nieprzerwanie zajmowały mnie badania owadów. Najpierw były to jedwabniki w moim rodzinnym mieście, Frankfurcie nad Menem, potem obserwowałam znacznie piękniejsze motyle i ćmy, które wykluwały się z innych typów larw. To

zachęciło mnie do zbierania wszelkich gąsienic, które tylko mogłam znaleźć, w celu badania ich metamorfoz i rozwijać moje umiejętności malarskie, tak aby móc szkicować je na żywo i przedstawiać w rzeczywistych barwach”.

W dniu 16 maja 1665 r. w wieku 18 lat, Maria wyszła za mąż za starszego od siebie o 10 lat malarza Johanna Andreasa Graffa, ucznia ojczyma, który później wyspecjalizował się w pracach malarskich i grawerowaniu obiektów architektonicznych. Do 1670 para mieszkała we Frankfurcie, gdzie w 1668 r. urodziła się ich pierwsza córka Johanna Helena. Niedługo potem przenieśli się do Norymbergii, rodzinnego miasta Graffa. Tam Maria Sibylla kontynuowała badania cyklu życiowego motyli. Prowadziła obserwacje owadów, znajdując i szkicując gąsienice w ogrodzie, przynosząc je do swojej pracowni, aby karmić je liśćmi odpowiednich roślin, rejestrować ich zachowanie oraz szkicować i malować w różnych fazach rozwoju. Notowała różne szczegóły metamorfozy i ilustrowała w swoim szkicowniku jej etapy oraz rośliny, którymi żywiły się gąsienice. Na podstawie tego szkicownika powstała jej pierwsza książka Blumenbuch (1675), zawierająca szczegółowe obrazy roślin. Ponadto malowała na pergaminie i na płótnie lnianym, wyszywała i grawerowała, a także uczyła grupę kobiet, wśród których była m.in. córka wydawcy-rytownika Clara Regina Imhoff.

Joachim Sandrart – malarz – napisał wówczas o niej: „Nie tylko z talentem tworzyła akwarele i obrazy olejne, obrazy na płótnie i miedzioryty, nie tylko doskonale potrafiła oddać kształty i kolory kwiatów, roślin i owadów, lecz także była bystrą obserwatorką zwyczajów gąsienic, much, pająków, była prawą kobietą, dobrą gospodynią.”

Jej pierwsza książka, która ukazała się pod nazwiskiem „Marii Sibylli Graffin, córki Mathiasa Meriana starszego” została wydana przez męża. Był to trzytomowy (poszczególne części ukazywały się w latach: 1675, 1677 and 1680) zbiór miedziorytów, bez tekstu, Blumenbuch, przedstawiający pojedyncze kwiaty oraz girlandy, wiązanki i bukiety. Kwiaty i dodawane do nich czasem gąsienice, motyle, pająki oraz inne stworzenia odwzorowywane były pięknie i dokładnie. Każda część zawierała 12 tablic w

formacie quarto. Pierwsza jego część zawiera siedem kopii prac Nicolasa Roberta, a pozostałe dwie części zawierają tylko oryginalne prace Marii. W 1680 r. ukazało się zbiorowe wydanie wszystkich trzech części zatytułowane Neues Blumenbuch.

W 1678 roku Maria urodziła drugą córkę Dorotheę Marię. Jednocześnie kontynuowała badania nad metamorfozą owadów, w wyniku czego w 1679 r. opublikowała swoją pierwszą naukową książkę Der Raupen wunderbare Verwandlung und sonderbare Blumen-Nahrung (Cudowna przemiana gąsienic i ich niezwykła dieta roślinna). Pierwsza część jej książki zawierała 50 miedziorytów, wraz z opisami owadów, głównie ciem, motyli, i ich larw. Druga część została opublikowana we Frankfurcie w 1683 roku. Na każdym ze stu miedziorytów (każda część zawierała 50 tablic) Maria przedstawiała jeden lub więcej gatunków owadów namalowanych z natury, w różnych stadiach rozwoju oraz rośliny, którymi owady te się odżywiały. Centralnym motywem każdego rysunku, była jedna roślina, najczęściej w stanie rozkwitu, czasem też owocowania. Pod każdą z nich widniała jej nazwa po niemiecku i łacinie. Bardzo często Maria starannie kolorowała swoje rysunki. Książka, która była pokolorowana przez autora była nowym zjawiskiem w tym czasie. Luminarz norymberski Christopher Arnold jej dzieło określił jako „zachwycające...”.

W 1681 r. jej ojczym Marrel zmarł, a Maria Sibylla przeniosła się z Norymbergii do Frankfurtu, aby pomóc matce. Małżeństwo Graffów wróciło do tego miasta, aby zająć się sprawami rodzinnymi i majątkowymi. Jacob Marrel pozostawił dom, pieniądze, olbrzymią bibliotekę i Galerię Sztuki. Spadek był jednak obciążony długami. W 1683 r. pojawiła się druga część jej książki Gąsienica zawierająca kolejnych 50 tablic i tekst towarzyszący. Została ona wydana przez Johanna Andreasa we Frankfurcie. Maria nadal prowadziła obserwacje, uczyła malować grupę dziewcząt z Frankfurtu oraz pisała Listy do przyjaciółki malarki Dorothei Marii Auerin w Norymberdze. W tym też czasie pojawiły się problemy małżeńskie.

W 1685 roku, Maria Sybilla rozstała się z mężem i wraz z matką i dwiema córkami przeniosła się do posiadłości Wieuwerd w Holandii, licząc na przyjęcie do wspólnoty Labadystów (radykałna protestancka wspólnota w holenderskiej prowincji Fryzja), której członkiem od roku 1677 był jej owdowiały przyrodni brat Kacper. Właścicielem zamku w Wieuwerd był Cornelis van Sommelsdijk, gubernator Surinamu, holenderskiej kolonii w Ameryce Południowej. Przeniósł on do Europy namiastkę tamtego świata (oranżerie, woliery z egzotycznymi ptakami), którym Maria zachwyciła się i postanowiła zbadać go, zobaczyć własne oczy i opisać.

W 1691 r. Maria i jej córki opuściły wspólnotę Labadystów i przeniosły się do Amsterdamu, gdzie szybko zyskały sławę jako malarki roślin i zwierząt, zarówno egzotycznych, jak i rodzimych. Tutaj, w 1692 r. jej najstarsza córka Johanna Helena wyszła za mąż za Jacoba Hendrika Herolta, byłego członka wspólnoty Labadystów. Maria dalej prowadziła badania entomologiczne, hodowała gąsienice z okolic Amsterdamu, rozszerzyła swoje obserwacje na mrówki. Powróciła do nauczania i malowania, z czego czerpała dochód w okresie norymberskim i frankfurckim, jej akwarele znajdowały wielu nabywców.

W 1699 r., w wieku lat 52, wbrew znajomym i rodzinie, wsiadła wraz z młodszą córką Dorotheą na statek płynący do Surinamu. Celem podróży było badanie cykli rozwojowych tropikalnych owadów i malowanie egzotycznych owadów oraz roślin. Wyjazd ułatwiła jej pożyczka, przyznana przez miasto Amsterdam. Jak zauważył Davis, ta podróż była nie tylko niezwykła dla kobiety na jej pozycji, ale było bezprecedensowa dla każdego europejskiego przyrodnika.

Po przybyciu do stolicy Surinamu, Maria Sibylla wraz z córką, zamieszkała w domu w Paramaribo. Podczas pobytu w Ameryce Południowej prowadziła obserwacje nie tylko we własnym ogrodzie, ale także wyruszała do pełnego ptaków lasu, tuż za granicami Paramaribo. Podróżowała wokół holenderskiej kolonii, szkicowała miejscowe zwierzęta i rośliny. Odwiedzała plantacje wzdłuż rzeki Surinam w poszukiwaniu nowych gąsienic. Zaczęła od 40-

milowej ekspedycji kajakiem w górę rzeki do Plantacji Opatrzności w kwietniu 1700 r. Odbyla wraz córką wiele wypraw w głąb łądu, w czasie których sporządziły liczne opisy, rysunki i akwarele m.in. metamorfozy owadów. W Surinamie pracowała nad zbieraniem, obserwacjami i malowaniem ponad 90 gatunków zwierząt i 60 lub więcej gatunków roślin.

W Surinamie przebywała ona nie więcej niż 21 miesięcy, bo poważnie zachorowała, prawdopodobnie cierpiała na żółtą febrę (inne źródła podają, że malarię). W czerwcu 1701 r. razem z córką opuściła Surinam i wróciła do Amsterdamu, przywożąc obrazy na pergaminie oraz zbiory okazów (motyle zakonserwowane w brandy, butelki z krokodylami i węzami, jajami jaszczurek, cebulkami roślin, poczwarki, pudełka z zasuszonymi owadami), które zamierzała sprzedawać.

Zebrana w Surinamie ogromna dokumentacja umożliwiła Marii Sibylli, opublikowanie w Amsterdamie w 1705 r. jej najważniejszego dzieła: *Metamorphosis Insectorum Surinamensium*, uważanego przez większość badaczy za jej opus magnum. Piękna, bogato ilustrowana książka z 60 tablicami została wydrukowana w języku łacińskim i holenderskim. Uważana jest za jedną z najpiękniejszych księzek historii natury, kiedykolwiek opublikowanych. Przyniosła jej światową sławę wśród przyrodników i kolekcjonerów sztuki. Jednak wysoka cena tej książki spowodowała, że niewielu ludzi ją kupowało. Maria Sybilla musiała utrzymywać się z nauczania malarstwa, sprzedaży ziół.

Jeszcze w ostatnich latach swojego życia, Maria Merian pracowała nad trzecią częścią książki o gąsienicach *Caterpillar book*, którą jej córka Dorothea opublikowała dopiero po śmierci Marii w 1717r. Zdążyła przetłumaczyć na język holenderski dwa pierwsze tomy tej książki o gąsienicach i opublikować je w latach 1713/1714. Aktywnie pracowała, aż do roku 1715, kiedy to nastąpił wylew (udar mózgu). Po długiej chorobie zmarła w swoim domu w Amsterdamie w dniu 13 stycznia 1717 r., w wieku 70 lat. W rejestrze zgonów była wymieniona jako uboga, ale mimo to miała swój własny grób (który już nie istnieje). Nie doczekała się drugiej edycji *Insectorum*

Surinamensium, która została opublikowana w Amsterdamie w 1719 r.

Maria Sibylla Merian jeszcze za życia zyskała sławę wielkiego przyrodnika i artystki. Kiedy umierała, jej akwarele i książki były już szeroko znane w Europie. Zaledwie kilka tygodni przed śmiercią, Piotr Wielki, car Rosji nakazał jego nadwornym lekarzowi, Robertowi Erskine, zakupić oryginalne rysunki Merian. Kiedy car umarł, zostały wystawione w muzeum Rosji, gdzie pozostają do dziś.

Literatura:

- Nathalie Zemon Davis, *Metamorphosen. Das Leben der Maria Sibylla Merian*. Wagenbach Verlag, Berlin 2003.
- Nathalie Zemon Davis, *Kobiety na marginesie: Trzy siedemnastowieczne zyciorysy*. Wyd. Naukowe PWN 2012.
- Florence F.J.M. Pieters, Diny Winthagen, *Maria Sibylla Merian, naturalist and artist (1647-1717): a commemoration on the occasion of the 350th anniversary of her birth*. Archives of Natural History 1999, 26 (1): 1-18.
- Kay Etheridge, *Maria Sibylla Merian: The first ecologist?* In: *Women and Science. 17th Century to Present: Pioneers, Activists and Protagonists*, D.S. Andreolle and V. Molinari, eds. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2011, 31-49.
- Kay Etheridge, *Maria Sibylla Merian and the metamorphosis of natural history*. Endeavour, 2011, 35:16-22.
- Encyklopedia Columbia, wydanie 5, 1993. Dostępne pod adresem: <http://web2.infotrac.galegroup.com/itw>.
- National Museum of Women in the Arts. "Maria Sibylla Merian." <http://www.nmwa.org/legacy/bios>.

Biografia: Maria Sibylla Merian jest oparta na **Tle historycznym: Sibylla Merian** napisanym przez Timo Engels.

Biografia: Maria Sibylla Merian została napisana przez Marlenę Zielińską przy wsparciu Komisji Europejskiej (projekt nr 518094-LLP-1-2011-1-GR-COMENIUS-CMP) i Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych. Publikacja odzwierciedla jedynie poglądy autorów i Komisja Europejska nie może być odpowiedzialna za jakiegokolwiek wykorzystanie oparte na informacjach w niej zawartych.